

Els autors en *Pedagogia del ocio* ens defineixen l'oci amb les seves característiques, fan una descripció de la evolució històrica del concepte i analitzen la situació actual de l'oci.

Comencen per diferenciar l'oci del temps lliure, que si be és una condició necessària no és suficient. Afirmen que es crea una situació d'oci quan durant el temps lliure un individu decideix i gestiona lliurement les seves activitats, en treu un plaer i satisfà necessitats personals tals com descansar, divertir-se i desenvolupar-se. Per tant, l'oci requereix tant del temps lliure com de les actituds personals ja esmentades. Qualsevol activitat serà d'oci segons el temps socials en què és dóna i l'actitud personal amb què es realitza.

A l'anàlisi històric apareixen diferents conceptes d'oci: l'oci com a contemplació a Grècia; l'oci com a temps de descans a Roma; l'oci com a prova de riquesa i poder fins la Revolució Francesa; l'oci com un indesitjable vici en el protestantisme; i finalment amb la Revolució Francesa i el capitalisme es construirà el sentit modern del treball, el lleure i l'oci.

Realitzen una descripció dels factors que determinen el concepte actual de l'oci, com per exemple els externs a la pedagogia de tipus social, econòmic, demogràfic, etc., com són la incorporació de la dona al treball, l'anticipació del l'edat de jubilació o les transformacions en l'hàbitat; i les de caire estrictament pedagògic, com són els antecedents tècnics, teòrics e instrumentals.

Enumeren com a principis generals de la pedagogia de l'oci els següents:

1. Aturar la polarització entre els temps, projectant a les altres esferes de l'activitat humana les característiques positives que tendim a atribuir exclusivament al temps lliure.
2. Alliberar temps per l'oci formatiu, reorganitzant les disfuncions que fan consumir de la manera més absurda part considerable del temps de no treball.
3. Participació del conjunt d'institucions formatives per tal d'obtenir un millor oci.
4. No avorrir. La pràctica ha de ser plaent i ha de generar satisfacció, alegria i diversió.
5. Respectar l'autonomia del subjecte en el què farà i en el com ho farà.
6. Fer compatible diversió, creació i aprenentatge en el temps lliure i fer servir aquest model a la vida ordinària individual i social.
7. Respectar la pura contemplació, evitant l'activisme frenètic.
8. No avaluar amb criteris merament utilitaristes, centrant l'atenció en el procés de l'activitat i en el grau de satisfacció que se'n deriva.
9. Potenciar el plaer en allò quotidià.
10. Promoure la possibilitat d'allò extraordinari. La incertesa, la imprevisibilitat, la sorpresa, són ingredients que no haurien de ser eliminats per la previsió pedagoga.
11. Fer compatibles l'oci individual i l'oci compartit.
12. Bel·ligerància contra els ocis nocius, que són gregaris, massificats, estereotipats i uniformitzats i també classistes, individualistes, insolidaris, ostentadors, consumistes i costosos, banals, heterònoms, manipuladors i alienants.

Puig i Trillas afirmen que les possibilitats reals d'accés a les activitats d'oci estan condicionades pel medi o context, que ofereix un conjunt de possibilitats, i els codis i les

normes de caràcter legal i moral, els costums, les tradicions, el lloc que ocupa l'individu en el medi; i els seus antecedents educatius. Divideixen el medi educatiu, conjunt d'elements que interaccionen amb l'educand i que presenten una unitat estructural educativament significativa d'actuació holística, en macromedis (sistemes socials, nacions) mesomedis (ciutats, barris) i micromedis (institucions, grups). Així, hem de tenir en compte que els educadors no són els únics elements del medi que eduquen, però sí els qui assumeixen una funció pedagògica explícita i intencional. L'animador intervé sobre els elements del medi, sobre les relacions entre aquests elements, sobre les relacions entre aquests elements i l'educand. En definitiva, contribueix a configurar el medi educatiu sobre el qual té responsabilitat.

Destaquen que arribar a una situació d'oci i aconseguir que aquesta sigui positiva pels educands són les condicions més importants d'una pedagogia de l'oci i que el principal objectiu de l'educador es permetre al joves actuar amb llibertat, experimentar plaer i satisfer les necessitats de descans, diversió i desenvolupament. Si l'educador aconsegueix aquests objectius haurà contribuït a crear les condicions d'una situació d'oci. Hem de tenir present que l'oci està totalment obert des d'una perspectiva ètica, perquè es la combinació d'una mena de temps amb unes determinades actituds que s'expressa a través d'unes activitats.

Citen com a medis i mitjans específics de la pedagogia de l'oci:

1. Les colònies de vacances i campaments amb les seves possibilitats educatives específiques: la intensitat de l'experiència, possibilitat de tractament educatiu de la quotidianitat, desvinculació transitòria del medi familiar, contacte amb un medi ambiental distint, dimensió col·lectiva de l'experiència.
2. Clubs d'Esplai i Casals d'Estiu amb els seus trets característics: La dimensió d'oci col·lectiu que possibiliten i fomenta; la no especialització en l'activitat de lleure; la realització d'empreses i projectes amb organització i infraestructura estables; i l'èmfasi en la descoberta i participació en el propi medi vital.
3. Ludoteques. Equipament que permet la socialització del joc.
4. Parcs infantils i espais oberts per al lleure.
5. Altres institucions, associacions i serveis són: els moviments escoltes, associacions juvenils, entitats monotemàtiques d'oci, associacions recreatives, centres cívics, centres i cursos de formació i ensinistrament per diverses activitats d'oci, serveis i institucions culturals, grups d'animació, centres d'informació, d'assessorament i d'intercanvi, publicacions i espais infantils als mitjans de comunicació, escoles per a la formació d'animadors socio-culturals i monitors per al temps lliure.

Situen l'aparició del concepte d'animació socio-cultural als anys seixanta per acollir un conjunt molt variat d'activitats que es separen de les maneres elitistes, acadèmiques i formals de producció, transmissió i expansió de la cultura. Així, el concepte de democratització de la cultura tracta de fer extensiu a tota la població el patrimoni cultural acumulat, que fins aquest instant només gaudia i creava una minoria. Es vol, per una banda, que la cultura selecta sigui accessible a les masses populars, i per altra, es vol generar formes de cultura més fàcils que puguin ser impulsades pels mitjans de comunicació de masses. Per democràcia cultural s'ha d'entendre quelcom oposat a la visió patrimonial i comercial de la cultura; és a dir, requereix que la cultura sigui definida per la mateixa població que la assumeix.

“Per tant, pensem que el temps lliure i l’oci és convenient que creixin en tant que possibiliten, entre d’altres coses, l’expressió lliure i creativa dels homes; però, a més a més, cal que l’activitat en què l’oci es manifesta sigui per la seva naturalesa font d’experiències personal i socialment enriquidores. Quan això es produeix, estem davant de l’oci realment humanitzador”.

Puig i Trilles parteixen d’un concepte d’oci enriquidor i humanitzador per les persones, però fan un repàs històric en el que podem veure que no sempre ha sigut així. Amb la revolució industrial el temps humà disponible és ocupat gairebé del tot pel treball, i l’escàs temps restant es dedica a reposar forces. Marx serà partidari d’un augment del temps lliure com a recuperació de la força de treball, per redistribuir el sobreproducte del treball humà i per desenvolupar plenament totes les capacitats humanes. Lafarque és el primer que dóna al temps lliure un sentit econòmic positiu al proposar que el producte excedent sigui gaudit per tots. Veblen part de la tesis de l’oci com a consum improductiu.

A partir dels anys cinquanta el temps lliure va perdre el caràcter exclusiu de temps alliberat de la producció per convertir-se en temps de consum personal. Riesman és de l’opinió que l’home ja no es realitza en el treball, però en canvi ho podrà fer a través del consum i de les activitats d’oci. L’oci adquireix un valor econòmic en tant que afavoreix una millora de les condicions de la força de treball, com a descans o com a formació el temps lliure. Finalment amb l’arribada de les societats de consum massiu l’oci adquireix un nou sentit en tan que temps alliberat de la producció i disponible pel consum. L’Escola de Frankfurt ha insistit en el caràcter alienant de l’oci com temps basat en el consum, perquè implica una pèrdua de llibertat. Friedmann fa referència a un concepció de l’oci com a compensació del treball alienant que fa que els treballadors busquin en l’oci la clau de llur existència. Per Dumazedier descans, diversió i desenvolupament són les famoses “tres D” que compensen, complementen i superen les limitacions del treball. Dumazedier pensa que el temps d’oci és idoni per a desenvolupar-hi plans d’acció socio-culturals orientats a fer comprendre, recrear i crear cultura per part de tothom.

Micheà¹ explica com a la reunió que es va realitzar en 1995, sota la fundació Gorbachov, polítics, líders econòmics i científics van reconèixer que dues dècimes parts de la població activa serien suficients per a mantenir la activitat de la economia mundial. Així el principal problema polític seria com mantenir la governabilitat del vuitanta per cent de la població sobrant. La solució va ser un anàlisi cínic i menyspreador a proposta de Brzezinski, conseller de Jimmy Carter, el *tittytainment*, entesa com o una forma de entretenir i mantenir de bon humor a la població frustrada del planeta mantenint-la en la ignorància. Debord² afegeix que un individu ensinistrat d’aquesta manera es trobarà al servei de l’ordre establert, o sigui, coneixerà el llenguatge de l’espectacle. Michéa destaca la dificultat de combatre aquesta situació en la que el sistema capitalista troba la seva forma d’actuació a través de l’entreteniment, per a qual cosa utilitza mitjans de comunicació i consumisme. És la pedagogia de l’oci qui ha de intentar incrementar els recursos que facin possible ocis positius.

És per tot allò que creació i ocupació del temps lliure són els temes que marquen actualment la sociologia de l’oci i que les societats hauran de solucionar en el futur per a contribuir a la vivència d’actituds de lliure elecció i realització personal, que satisfacin necessitats personals i ajudin al desenvolupament personal. En definitiva, que l’oci sigui realment humanitzador.

¹ MICHÉA, J.C. (2002) *La escuela de la ignorancia*. Madrid: Acuarela Libros

² DEBORD, G (1990) *Comentarios sobre la sociedad del espectáculo*, Barcelona : Ed. Anagrama

“L’escola pot preparar els alumnes per a gaudir del temps lliure que tenen i tindran en el futur fora de l’escola.”

Els autors expliquen com la reestructuració social que està provocant les noves tecnologies comporta un augment del temps no dedicat a treballar. Als educadors ens ha de preocupar especialment saber com s'utilitzarà aquesta quantitat de temps lliure. Per tant, és una exigència que els polítics, els pedagogs i tots els que estiguin preocupats per aquests temes es comprometin a considerar el lleure com un àmbit important de la seva acció.

La pedagogia de l'oci és un fenomen recent que ha sorgit quan es consciència la necessitat de preparar els individus per aquesta nova situació social. A la pedagogia de l'oci se li sol adjudicar la doble missió d'educar en el temps lliure, o sigui, aprofitar aquest com a marc d'alguna activitat educativa; i la d'educar pel temps lliure, és dir, convertir l'oci o temps lliure en un objectiu. Educar mitjançant l'oci (que inclou simultàniament l'en i el per) fóra la fórmula que millor defineix l'objecte de la pedagogia de l'oci. Es tracta de preparar i formar la persona perquè visqui el seu lleure de la manera més positiva. Aquest propòsit es pot intentar realitzar en el marc del temps lliure o fora d'ell, per exemple a l'escola.

L'escola es una institucions en la què l'educació en el temps lliure és només una part d'un paper social més ampli com també ocorre amb la família, les indústries de l'oci, i els mitjans de comunicació. L'escola ha de contemplar les seves possibilitats educadores per ocupar-se també de la utilització positiva del temps lliure.

Amb la participació de l'escola es poden aconseguir millor les determinacions educatives que aporta la pedagogia de l'oci:

- Ampliació del concepte d'educació, vertical i horitzontalment amb la educació permanent.
- Apreciació creixent de valors educatius marginats per les institucions clàssiques.
- Reconeixement del valor formatiu de l'activitat lúdica.
- Presència insidiosa d'ocis desvaloritzats pedagògicament (consumistes, passius...)

La relació de l'escola i el temps lliure es dona en tres àmbits: les estones de temps lliure escolar, les activitats extraescolars i la influència dels programes que es segueixen i el mètodes que s'apliquen. S'han d'aprofitar aquestes circumstàncies per establir els nexes de l'educació formal i no formal. El propi concepte d'educació permanent obliga a prendre una perspectiva d'integració dinàmica entre les activitats formals i les no formals. *“Entendre que l'educació ha de ser un procés continu i harmònic pressuposa la necessitat d'establir relacions organitzatives i funcionals entre ambdues”*³ Trilla

La desconexió entre els processos no formals i l'educació formal, comporta moltes vegades el desaprofitament de part de la seva potencialitat.

L'origen i el desenvolupament de l'educació no formal no ha sigut no ha sigut estrany al sector educatiu formal, però si que se han mantingut separats. Això ha estat negatiu tant per l'educació no formal com per la formal. Hem de tenir en compte que gran part del programes no formals han sorgit per atendre demandes socials que la organització educativa formal estava descuidant per la pròpia inèrcia dels seu funcionament o per la seva escassa sensibilitat per captar les noves necessitats que la transformació tecnològica, econòmica, cultural i social anaven generant.

³ TRILLA,J., (1996) *La educación fuera de la escuela*. Barcelona, Ed. Ariel